

ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی

(مورد مطالعه: یک سازمان نظامی)

محمد فلاح^۱، حمیده رشادت‌جو^۲، نادرقلی قورچیان^۳

چکیده

شناخت عناصر و اجزای کیفیت در هر امر و رسیدن به تعریف دقیق کیفیت در آن، از عوامل چالش‌برانگیز در دنیای امروز است. این چالش در مضامین آموزش عالی که ارزیابی کیفیت در آن به مراتب از ابهامات بیشتری برخوردار است، دوجندان می‌شود. این پژوهش باهدف شناسایی ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی انجام شده است. تحقیق حاضر از لحاظ نوع داده‌ها کمی و کیفی و از نظر نحوه اجرا، توصیفی پیمایشی بوده است. جامعه آماری در بخش کیفی متشکل از اعضای هیأت علمی دانشگاه هوایی شهید ستاری، پژوهشگران دفتر مطالعات راهبردی نهاجا و خبرگان معاونت آموزش نهاجا مجموعاً به تعداد ۲۲ نفر و در بخش کمی با استفاده از روش نمونه‌گیری ترکیبی (خوشه‌ای - طبقه‌ای) تعداد ۲۲۶ نفر از دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه هوایی شهید ستاری به‌عنوان جامعه آماری پژوهش انتخاب شدند. ابزار تحقیق متشکل از مصاحبه نیمه ساختاریافته و پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی (صوری، محتوایی و سازه) و پایایی پرسشنامه بررسی و تأیید شد. برای تحلیل داده‌های مربوط به تعیین ابعاد و مؤلفه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی از تحلیل عاملی اکتشافی و برای ارائه الگوی نهایی تحقیق از تکنیک مدل‌یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار لیزرل استفاده شده است. یافته اصلی پژوهش، ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی مشتمل بر دو بُعد اصلی آکادمیک و نظامی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مولفه‌های کیفیت آموزش عالی، آموزش عالی نظامی، بُعد آکادمیک، بُعد نظامی

-
۱. دانشجوی مقطع دکتری رشته مدیریت آموزش عالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران
 ۲. عضو هیئت علمی و دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده مسئول)،
reshadatjooamideh@gmail.com
 ۳. عضو هیئت علمی و استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

مقدمه

مقوله آموزش عالی در هزاره سوم وجوه مختلفی پیدا کرده است که باگذشت زمان بر گستردگی و پیچیدگی‌های آن‌ها افزوده می‌شود. اساساً آموزش عالی مشتمل بر یاددهی، تحقیق، انجام امور علمی کاربردی و فعالیت‌های خدمات عمومی توسط دانشگاه‌هاست. (پوکیارلی و کاپلن^۱، ۲۰۱۶) در هر یک از این قلمروها، زیرمجموعه‌های فراوان و گرایش‌ات و سطح‌بندی‌های مختلفی وجود دارد که بر گستردگی و پیچیدگی مقوله آموزش عالی می‌افزاید. از سوی دیگر پویایی آموزش عالی و ارتباط موثر آن با جامعه باعث شده است که برای تأمین نیاز کارفرمایان برنامه‌هایی را به‌صورت جدی در جهت آموزش و تقویت مهارت‌های استدلال منطقی و تفکر انتقادی، مهارت‌های کار گروهی، سواد انفورماتیک، قضاوت اخلاقی، مهارت‌های تصمیم‌گیری، مهارت‌های زبانی، مهارت‌های حل مسئله، و دانش گسترده‌ای از علوم انسانی و طبیعی تدوین نماید. (پدین^۲، ۲۰۱۷).

آموزش عالی نظامی را می‌توان زیرمجموعه‌ای از آموزش عالی حرفه‌ای دانست که البته قدمت نسبتاً زیادی هم دارد. اولین دانشگاه‌های نظامی جهان در قرن هجدهم میلادی برای تربیت افسران فنی و توپخانه تأسیس گردیدند (پرستون^۳، ۱۹۸۰، ۱۱). آکادمی سلطنتی نظامی وولویچ^۴ به‌عنوان اولین دانشگاه نظامی دنیا در سال ۱۷۲۰ در بریتانیا راه‌اندازی شد (تورلو^۵، ۲۰۰۴) که هدف آن آموزش دانشجویان نظامی برای ورود به گارد توپخانه سلطنتی بود. به دنبال آن در سال ۱۷۵۱ آکادمی سلطنتی مهندسی از طرف ارتش فرانسه تأسیس گردید. این مدل از دانشگاه‌های نظامی به‌سرعت مورد تقلید در کشورهای لهستان، اتریش و روسیه در اواخر قرن هجدهم میلادی قرار گرفت. بعدها دانشگاه‌های نظامی دیگری در سرتاسر دنیا تأسیس شد که تعداد آن‌ها هم‌اکنون به بیش از ۴۰۰ مورد می‌رسد^۶.

۱. Pucciarelli & Kaplan

۲. Peden

۳. Preston

۴. Woolwich

۵. Thurlow

۶. <http://www.globalfirepower.com>

بیان مسئله

امروزه افزایش کارایی و اثربخشی سیستمهای آموزشی از جمله مواردی است که در سازمانهای پیشرو مورد توجه قرار گرفته است (استانکو و بانکو^۱، ۲۰۱۲). هنگامی که در حیطه سازمانهای نظامی وارد شویم، این موضوع اهمیتی دوچندان می‌یابد و درعین حال پیچیدگی‌ها و الزامات خاص محیطهای نظامی بر ابهامات موجود در چگونگی افزایش اثربخشی سیستم آموزشی می‌افزاید (اتکینسون^۲، ۲۰۱۴، ۴۳)؛ از جمله این پیچیدگی‌ها می‌توان به آمیخته شدن آموزشهای نظامی، عقیدتی، حفاظتی و مواردی از این دست به آموزشهای درسی و دانشگاهی اشاره نمود که اساساً در حال حاضر برای ترکیب این موارد الگوی مدونی در دانشگاههای نظامی کشور ارائه نشده است. از سوی دیگر کیفیت در آموزش عالی نظامی جایگاه ویژه‌ای دارد چراکه در میادین نبرد اگر افراد آموزشهای صحیح و باکیفیت ندیده باشند این موضوع به ارزش جان آنها خواهد بود؛ کما اینکه جمله معروفی در علوم نظامی متداول است با این مضمون که درصد اندکی تلفات در حین آموزش باعث جلوگیری از تلفات سنگین در حین عملیات خواهد بود و این خود اهمیت پرداختن به موضوع آموزش بالاخص آموزش عالی نظامی که مرتبط با تربیت افسران و فرماندهان ارتش‌هاست به خوبی نشان می‌دهد.

من‌حیث‌المجموع ابهام در وضعیت موجود ابعاد و مولفه‌های اصلی و جهانی کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی مضاف بر ابهام در سهم هر یک از این ابعاد و مولفه‌ها در کیفیت نظام آموزش عالی نظامی مسئله اصلی این تحقیق است.

اهداف و سوالات تحقیق

هدف اصلی این مطالعه، شناسایی ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی است و سوالات اصلی تحقیق عبارت است از ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی کدام است؟ سهم هر یک از این ابعاد و مولفه‌ها در کیفیت نظام آموزش عالی نظامی چه میزان است؟

^۱ Stanciu & Banciu

^۲ Atkinson

در این تحقیق منظور از آموزش عالی نظامی، آموزش عالی در سطح نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران که مشتمل بر دانشگاه هوایی شهید ستاری و افسران دانش‌آموخته این دانشگاه در سطح نه‌اجا می‌باشد. تعریف عملیاتی کیفیت نیز مشتمل بر مشخصه‌های آموزش عالی نه‌اجا است که مرتبط باقابلیت آن در برآورده ساختن نیازهای مقرر یا تلویحی می‌باشد.

مرور ادبیات

پیرامون موضوع این مطالعه، پیشینه مطالعات در خصوص ابعاد و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی در کلاس جهانی، هم در حوزه آموزش عالی و هم در حوزه دانشگاه‌های نظامی بررسی می‌گردد؛ چنانچه به پیشینه مقوله کیفیت به‌عنوان اساس مطالعه پیش‌رو بپردازیم مباحث متعدد و گاه متضادی مطرح شده است که صاحب‌نظران از طرفی این مقوله را معادل درجه‌ای از تعالی و انطباق با الزامات دانسته‌اند و از سویی دیگر تناسب با کاربری و مقصود را نشانگر کیفیت برشمرده‌اند (هوئل^۱، ۲۰۰۷). تاریخچه مقوله کیفیت در حوزه آموزش عالی به همان سال‌های نخستین شکل‌گیری دانشگاه‌ها در قرون ۱۳ و ۱۴ میلادی برمی‌گردد که نظام ارزیابی و آزمون در آموزش عالی پایه‌گذاری شد (گیس^۲، ۲۰۱۰). و تمرکز اصلی آن بر مفاهیم ابتدایی همچون سنجش میزان یادگیری فراگیران و نیز تعیین سطوح مهارت و یادگیری ایشان بود. علاوه بر آن هم‌زمان با تأسیس و آغاز به کار دانشگاه‌های نظامی در قرن هجدهم میلادی (تورلو، ۲۰۰۴)، مبانی جدیدتری من‌جمله مهارت‌آموزی در کنار مباحث علمی و نیز تمرکز جدی بر ارتقای توانمندی‌های رزمی فراگیران در دستور کار آموزش عالی نظامی از حیث کیفی قرار گرفت (پرستون، ۱۹۸۰). درمجموع، تاریخچه کیفیت در آموزش عالی را می‌توان حول محور مفاهیم پایه بالاخص حوزه فراگیران دانست که اصول رایج در گذشته، چه در خصوص تعریف مقوله کیفیت و چه در خصوص راهکارهای اجرایی آن بر حول این حوزه از حوزه‌های یازده‌گانه موردنظر در این پژوهش، استوار می‌باشد (واسیلسکو^۳ و دیگران، ۲۰۱۰).

۱ . Hoyle

۲ . Gibbs

۳. Vasilescu

مطالعات کلاسیک، ابعاد و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی را اغلب جنبه‌های آکادمیک آن می‌دانند که از آن میان می‌توان به مواردی همچون کادر مدیریت آموزشی، برنامه درسی، دسترسی به کادر آموزشی، محیط فیزیکی، شمول پژوهشی، کتابخانه، فعالیت‌های جانبی، سخنرانی‌های کلاسی، مدیریت زمان و ... اشاره کرد (مابیح^۱، ۲۰۱۴). این بدان معنی است که جهت شناسایی مولفه‌های کیفی تنها به زیرمجموعه مقوله‌های آموزش و پژوهش پرداخته شده است. با این حال در مطالعه‌های دیگر برای استخراج ابعاد و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی، گیبس از مدل سه پی^۲ استفاده کرده است (گیبس، ۲۰۱۰). این مدل که توسط بیگز در سال ۱۹۹۳ میلادی ابداع شد (بیگز^۳، ۱۹۹۳) دارای سه مولفه اصلی نشانه، روند و تولید بود که متغیرهای مختلف در این سه مولفه جای می‌گرفتند. متغیرهای نشانه به خود دانشگاه و قبل از شروع یادگیری دانشجو مرتبط است که شامل منابع، نحوه گزینش دانشجویان، کیفیت دانشجویان، کیفیت اعضای هیئت علمی و میزان سرمایه‌گذاری پژوهشی می‌باشد. متغیرهای روند دقیقاً مرتبط با فرایند یاددهی و یادگیری هستند که شامل حجم کلاس، میزان ارتباط کلاسی^۴، کیفیت تدریس، میزان بازخورد به دانشجویان و نیز متغیرهای پیامدی همچون تأثیر این موارد در یادگیری دانشجویان، تأثیر محیط پژوهشی، فعالیت‌های دانشجویان و غیره می‌باشد. نهایتاً متغیرهای تولید به برون‌دادهای یادگیری می‌پردازند و شامل عملکرد دانشجویان، جذب دانشجو و استخدام و نتایج کلی آموزش عالی هستند (گیبس^۵، ۲۰۱۰).

چنانچه در بُعد آکادمیک کنکاش بیشتری انجام شود مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت آموزش عالی در این بُعد به صورت ملموس‌تری در مطالعه رحمانی و فتحی بیان شده است که شامل هدف و رسالت گروه آموزشی، مدیریت و سازماندهی در گروه، اعضای هیئت علمی، دانشجویان، فرایند یاددهی-یادگیری، برنامه آموزشی، امکانات و تسهیلات آموزشی و پژوهشی، فعالیت‌های پژوهشی، دانش‌آموختگان می‌شود (رحمانی و فتحی، ۱۳۸۷). بعلاوه در برخی تقسیم‌بندی‌ها،

۱ . Mabic

۲ . ۳P: Presage, Process, Product

۳ . Biggs

۴ . Class contact

۵ . Gibbs

عملکرد مبتنی بر منابع مالی نیز جزء ابعاد و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی قرار گرفته است (جانگبلود و وسنستین^۱، ۲۰۰۱) که از نظر نویسنده تا حدود زیادی می‌تواند درست باشد چراکه مقوله منابع مالی در دانشگاه‌ها به‌ویژه نسل دانشگاه‌های کارآفرین کاملاً حائز اهمیت است. در پژوهش‌های جدیدتر، کیفیت یادگیری در آموزش از راه دور به‌عنوان مقوله‌ای جداگانه و بااهمیت در بحث کیفی آموزش عالی قرار گرفته است (قنبری و دیگران، ۱۳۹۶) که این موضوع را نیز با توجه به همگام بودن آموزش عالی با فناوری اطلاعات و استفاده از امکانات این شاخه نوین به‌خوبی می‌توان لحاظ نمود. کیفیت آموزش عالی گاهاً در کیفیت آموزشی خلاصه‌شده است و مواردی از قبیل ارائه منابع مطالعاتی، دسترسی به اساتید و مدیران گروه، خدمات مشاوره تحصیلی و مواردی از این دست به‌عنوان ابعاد کیفیت آموزش عالی مدنظر قرار گرفته‌اند (تقی‌پور و دیگران، ۱۳۹۵)؛ اما این ابعاد به‌تنهایی برای پوشش تمامی وجوه کیفیت در آموزش عالی کفایت نمی‌کنند.

در بررسی ابعاد و مولفه‌های کیفیت در دانشگاه‌های نظامی به جرأت می‌توان گفت که مهم‌ترین آیتم کیفیت، آموزش حرفه‌ایست (گومز^۲ و دیگران، ۲۰۱۶). در واقع توانمندی دانش-آموختگان در برآورده‌ساختن ملزومات شغل خود اهمیت به‌سزایی دارد (مسلند و رادوی^۳، ۲۰۱۵). معادل این بعد را در حیطه ابعاد کیفی دانشگاه‌های غیرنظامی می‌توان در زیرمجموعه دانش‌آموختگان دانست به این صورت که از موارد هفت‌گانه مطروحه در این حوزه (رحمانی و فتحی، ۱۳۸۷)، آیتم توانایی‌های شناختی و مهارتی دانش‌آموختگان و تناسب با نیازها کاملاً منطبق بر آموزش حرفه‌ای در دانشگاه‌های نظامی است که البته وزن این آیتم در ارزشیابی کیفی دانشگاه‌های نظامی بسیار بیشتر از دانشگاه‌های غیرنظامی است (بابوس^۴، ۲۰۱۰)؛ از این رو بُعد نظامی را در کنار بُعد آکادمیک برای بررسی مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در آموزش عالی نظامی می‌توان لحاظ نمود.

۱ . Jongbloed and Vossensteyn

۲ . Gomez

۳ . Masland and Radway

۴ . Babos

چنانچه بخواهیم بُعد نظامی را تغنیع کنیم به حوزه شایستگی‌های سیستم آموزش عالی نظامی که در آن تحقیقات کلاسیک نیز انجام شده است می‌رسیم که فعالیت تیمی در آموزش، نظم‌پذیری قوی و تأکید بر اخلاقیات را از عوامل عمده و بااهمیت در این سیستم دانسته است (موسوی، ۱۳۹۵). اما از جمله موارد دیگری که در سیستم آموزش عالی نظامی و غیرنظامی با یکدیگر متفاوت است بحث آموزش‌های نامتمرکز است که افسران می‌بایست به فراخور نیاز سازمان نظامی، این آموزش‌ها را در محلی غیر از دانشگاه افسری خود طی نمایند. معروف‌ترین برگزارکننده این دوره‌ها، دانشگاه دفاع ملی کارول^۱ واقع در ایالات متحده است که جهت ارتقای کیفی آموزشی خود سیستم پیشرفته یادگیری نامتمرکز^۲ را با در نظر گرفتن ملزومات ناتو و نیز اعمال محدودیت‌های نقل‌وانتقال پرسنل ابداع نموده است (واسیلسکو و دیگران، ۲۰۱۰). این مورد را می‌توان معادل آموزش از راه دور در بُعد آکادمیک قلمداد کرد و مورد بررسی قرارداد.

در ادامه بررسی بُعد نظامی در کیفیت آموزش عالی نظامی، در حوزه مبانی نوین آموزشی هم که یکی دیگر از مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی است، دانشگاه‌های نظامی پیش‌قدم هستند؛ استفاده از بازی‌نمایی^۳ و استفاده از لابراتورهای آموزشی بر این اساس به سرعت در حال تسری یافتن است (بادیا و دامیترو^۴، ۲۰۱۵؛ بادیا و ایسپاس^۵، ۲۰۱۴). همچنین استفاده از فناوری اطلاعات و فناوری‌های مخابراتی در دانشگاه‌های نظامی بسیار گسترده است (کونستانتینسکو^۶، ۲۰۱۴).

یکی دیگر از حوزه‌های آموزش عالی که در آموزش عالی نظامی اهمیت می‌یابند اهمیت و جایگاه مهارت‌های رهبری است که می‌تواند جزء مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی به حساب آید؛ از آنجاکه رهبری موثر یکی از عناصر اصلی نجات سازمان‌هاست، تربیت افسران ورزیده از این حیث برای رهبری در محیط همیشه در حال تغییر در آینده از جمله رسالت‌های

۱. CAROL

۲. Advanced Distributed Learning (ADL)

۳. استفاده از عناصر بازی در بافتار غیربازی

۴. Badea and Dumitru

۵. Badea and Ispas

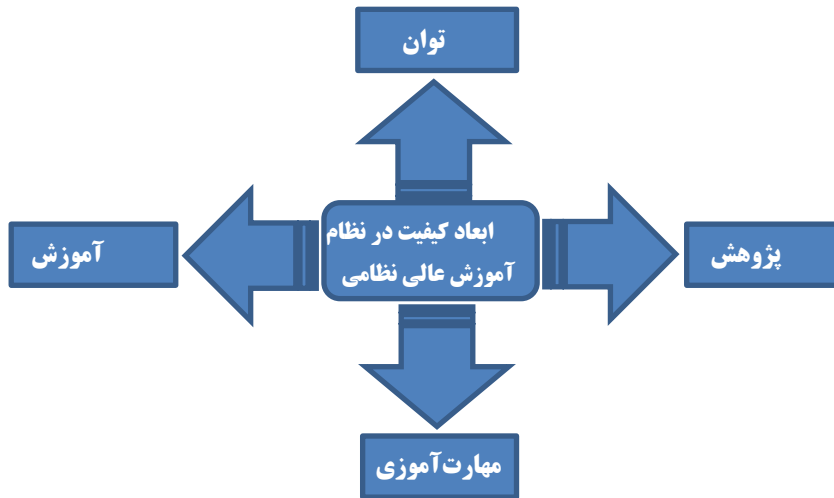
۶. Constantinescu

اصلی موسسات آموزش عالی نظامی است (مصطفی، ۲۰۱۳). پرواضح است که اغلب مبانی نظامی‌گری، از محیط نبرد گرفته تا انواع عملیات‌ها و نوع نبرد در حال تغییر است و این تغییرات تأثیر خود را در آموزش نیروهای نظامی بالاخص آموزش دانشگاه‌های نظامی خواهد گذاشت؛ مواردی همچون توسعه عملکرد منابع انسانی جهت تعالی در سطوح مهارتی و دانشی، توانمندسازی جهت اتخاذ اقدامات ویژه با رعایت اخلاقیات و انجام وظایف در موقعیت‌های جدید و مأموریت‌های رزمی از این دسته هستند (راتیو و رادو^۱، ۲۰۱۱؛ بامبوک و کنستانتین^۲، ۲۰۱۴).

در کل با توجه موارد اشاره‌شده در این بخش از مقاله، چارچوب نظری تحقیق بر اساس پژوهش‌های بین‌المللی نظامی در حوزه توان رزمی و مهارت‌آموزی خلاصه می‌شود و تحقیقات داخلی و خارجی دیگر نیز بر حوزه‌های آموزش و پژوهش تأکید دارند؛ به عبارت دیگر موارد مطرح‌شده تحت عناوین هدف و رسالت گروه آموزشی، مدیریت و سازماندهی در گروه، اعضای هیئت‌علمی، دانشجویان، فرایند یاددهی- یادگیری، برنامه آموزشی، دانش‌آموختگان و مواردی از این دست در بُعد آموزش جمع‌بندی می‌گردد؛ مفاهیمی همچون شمول پژوهشی، میزان سرمایه‌گذاری در پژوهش، محیط پژوهشی، فعالیت‌ها و تسهیلات پژوهشی نمایانگر بُعد پژوهش در کیفیت نظام آموزش عالی نظامی هستند؛ مباحث مرتبط با مهارت افزایی، آموزش عالی حرفه‌ای و البته مفاهیم مدیریت راهبردی دانش، بُعد توان رزمی را تشکیل می‌دهند و نهایتاً مفاهیمی نظیر تعالی در سطوح مهارتی و دانشی، توانمندسازی جهت اتخاذ اقدامات ویژه با رعایت اخلاقیات، تقویت مهارت‌های استدلال منطقی و نقد خط‌مشی‌های جاری، مهارت‌های کار گروهی، قضاوت اخلاقی، مهارت‌های تصمیم‌گیری، مهارت‌های حل مسئله و به چالش کشیدن فرایندها بر وجود بُعد تفکر انتقادی تأکید می‌کنند. خاطرنشان می‌سازد که برای این موارد نویسندگان این مقاله دو بُعد آکادمیک و نظامی را لحاظ نموده و شاخص‌های ۳۶ گانه در ابزار این پژوهش، برگرفته از این چارچوب نظری به صورت خُرد می‌باشد. پژوهشگران بر اساس چارچوب نظری مذکور، مدل مفهومی را به صورت شکل ۱ استخراج نموده و ارائه می‌دهد:

۱. Ratiu and Radu

۲. Bumbuc and Constantin

شکل ۱: مدل مفهومی ابعاد کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از حیث هدف کاربردی است چراکه این پژوهش باهدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های کیفیت در نظام آموزش عالی نه‌اجا انجام‌شده است. از نظر نحوه اجرا و نیز گردآوری داده‌ها، این پژوهش از نوع توصیفی است و نهایتاً با توجه به اینکه داده‌های جمع‌آوری‌شده بر اساس دیدگاه و نظرات افراد می‌باشد از نوع پیمایشی است.

جامعه آماری، تعیین حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه فعالان نظام آموزش عالی نه‌اجا شامل اعضای هیأت علمی دانشگاه هوایی شهید ستاری، دانشجویان و دانش‌آموختگان این دانشگاه و نیز اعضای دفتر مطالعات راهبردی و پژوهش‌های نظری نه‌اجا می‌باشد. حجم نمونه این پژوهش در بخش کیفی مجموعاً به تعداد ۲۲ نفر انتخاب گردید که علت این انتخاب با توجه به مقوله اشباع نظری داده‌ها در تحقیقات کیفی صورت گرفت. در بخش کمی، با توجه به گستردگی جامعه آماری، تنها دانشجویان سال آخر مقطع کارشناسی به همراه دانش‌آموختگان ورودی سالهای ۸۰ تا ۸۴ که در یگان‌های نه‌اجا مستقر در تهران مشغول به خدمت هستند با روش نمونه‌گیری

تصادفی خوشه‌ای برای این پژوهش انتخاب گردیدند که نهایتاً تعدادشان ۲۲۶ نفر با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردید. لازم به یادآوری است کل حجم نمونه این تحقیق مرد هستند.

روش و ابزار اندازه‌گیری

در این پژوهش برای استخراج ابعاد، حوزه‌ها و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی از روش مطالعات کتابخانه‌ای به‌طور گسترده استفاده گردید و نظریه‌ها و پژوهش‌های مرتبط با محور مؤلفه‌های کیفیت در آموزش عالی و آموزش عالی نظامی در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. روش میدانی نیز برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات با استفاده از دو ابزار مصاحبه و پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت.

مصاحبه‌ای که در این پژوهش استفاده گردید از نوع نیمه ساختاریافته و به‌منظور شناسایی مولفه‌های کیفی آموزش عالی نظامی بود. پرسشنامه محقق ساخته ابزار دیگری بود که در این پژوهش با روش ادغام مفاهیم و لحاظ نمودن مولفه‌های پژوهش تنظیم و تدوین گردید و با مقیاس روان‌سنجی امتیازی از نوع لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

تعیین روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری

به‌منظور تعیین روایی محتوایی پرسشنامه از روش قضاوت خبرگان (نظر اساتید راهنما و مشاور و همچنین کارشناسان صاحب‌نظر این بخش) و مرور جامع ادبیات استفاده شد. روایی صوری پرسشنامه از طریق اجرای آزمایشی در یک جامعه آماری محدود و اصلاح ابزار و رفع نواقص تأیید گردید. برای تعیین روایی واگرا از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده گردید که در اجرای تحلیل عاملی اکتشافی بر روی ۳۶ گویه پرسشنامه، مقادیر آزمون کیس-میر و بارتلت، اجرای تحلیل عاملی بر اساس ماتریس همبستگی حاصل در گروه نمونه مورد مطالعه را تأیید کردند. جدول مقادیر ویژه وجود ۱۲ عامل با ارزش‌های ویژه بزرگ‌تر/ مساوی یک را نشان داد که این مولفه‌ها/عامل‌ها در مجموع ۶۷/۴ درصد کل واریانس را تبیین می‌کنند. بنابراین راه‌حل ۱۲ مولفه‌ای بر روی داده‌ها اجرا شد. راه‌حل ۱۲ مولفه‌ای ۶۱/۱ درصد واریانس را تبیین کرد که البته برای تفسیر این ۱۲ مولفه چرخش واریماکس اجرا شد. پس از حصول همگرایی در چرخش واریماکس، مجدداً گوی‌هایی که بار عاملی کمتر از ۰/۴ داشتند حذف گردیدند؛ با این ترتیب پس از انجام تحلیل عاملی و اجرای شیوه چرخش واریماکس برای ساده‌سازی تفسیر

مولفه‌ها، ۱۱ مولفه اصلی (حوزه) به‌عنوان مولفه‌های کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی/نهادها در نظر گرفته شد. با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی با تکنیکهای مدل‌سازی، معادلات ساختاری به‌واسطه نرم‌افزار آماری لیزرل^۱ موردبررسی قرار گرفت. در قسمت روایی همگرا از معیار واریانس استخراج‌شده استفاده شد. مقدار ملاک برای سطح قبولی میانگین واریانس استخراج‌شده بالاتر از ۰/۵ می‌باشد. پایایی پرسشنامه پژوهش با استفاده از مصاحبه و تعیین ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد که در دو وضع موجود و مطلوب به‌صورت جداگانه به ترتیب بین ۰/۷ تا ۰/۷۵ و نیز ۰/۷۲ تا ۰/۸۲ محاسبه گردید که بیانگر پایایی قابل‌قبول است.

مراحل اجرای پژوهش

در ابتدا با استفاده از مطالعه منابع علمی، مطالعات پایه و جستجو در پایگاه‌های علمی مرتبط، پژوهشگر به شناسایی ابعاد و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی در کلاس جهانی و در ایران پرداخت. بعلاوه مصاحبه‌ای نیمه ساختاریافته از بخش کیفی جامعه آماری شامل اعضای هیأت علمی دانشگاه هوایی شهید ستاری، کارکنان خبره دفتر مطالعات راهبردی و پژوهش‌های نظری به عمل آمد تا تعیین محتوا در خصوص مدل اولیه ارتقای کیفی نظام آموزش عالی نهادها در دو بُعد آکادمیک و نظامی تکمیل گردید. سپس بر اساس محتوای مذکور، پرسشنامه‌ای محقق ساخته با تأکید بر ابعاد و مؤلفه‌های اصلی (حوزه‌ها) کیفیت در آموزش عالی نظامی تدوین گردید؛ پس از تأیید روایی و پایایی این پرسشنامه طبق توضیحات بخش قبل، به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته شد که با تحلیل داده‌های مذکور، جمع‌بندی و گزارش نهایی پژوهش تدوین و ارائه گردید.

تجزیه و تحلیل

به‌منظور تعیین ابعاد، حوزه‌ها و مولفه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی، پس از بررسی و استخراج اولیه از منابع کتابخانه‌ای، از تحلیل عاملی اکتشافی^۲ استفاده گردید. جهت انجام تحلیل عاملی اکتشافی، نرم‌افزار آماری اسپ‌اس‌اس^۳ بکار گرفته شد.

۱. Lisrel

۲. Explanatory Factor Analysis

۳. SPSS

پیش از آنکه تحلیل عاملی اکتشافی اجرا گردد بایستی بررسی شود که آیا همبستگی داده‌های موجود برای این نوع تحلیل مناسب است یا خیر. این کار را با استفاده از نتایج آزمون بارتلت و اندازه‌های کی‌ام‌او^۱ برای پرسشنامه این پژوهش در جدول ۱ نمایش داده شده است:

جدول ۱: نتایج آزمون بارتلت و اندازه کی‌ام‌او برای پرسشنامه ۳۶ گویه‌ای

۰/۷۸۶	شاخص کی‌ام‌او	
۱۴۵۰۹/۲۹۶	مجذور خی	آزمون بارتلت
۲۸۸۱	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری	

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، مقدار کی‌ام‌او برابر با ۰/۷۸۶ است که با توجه اینکه از ۰/۷ بزرگ‌تر است فلذا بیانگر این موضوع است که همبستگی‌های موجود بین داده‌ها برای تحلیل عاملی اکتشافی مناسب خواهند بود؛ همچنین آماره آزمون بارتلت ۱۴۵۰۹/۲۹۶ با درجه آزادی ۲۸۸۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ برآورد شد؛ حال که سطح معناداری مشخصه آزمون بارتلت صفر است، کوچک‌تر از ۰/۰۵ بوده و نشان می‌دهد ازلحاظ آماری معنادار است؛ بنابراین بر اساس هر دو ملاک می‌توان نتیجه گرفت که اجرای تحلیل عاملی اکتشافی بر اساس ماتریس همبستگی حاصل در گروه نمونه مورد مطالعه، قابل توجیه خواهد بود. با توجه به توضیحات مذکور تحلیل عاملی اکتشافی مرتبه اول برای پرسشنامه پژوهش اجرا شد که خروجی آن تحت عنوان جدول اشتراکات در جدول ۲ به نمایش گذاشته شده است.

جدول ۲: تحلیل عاملی اکتشافی مرتبه اول پرسشنامه ۳۶ گویه‌ای ابعاد کیفیت در آموزش عالی نظامی

ردیف	مؤلفه اصلی	شاخص‌ها	اشتراکات	
			اولیه	استخراجی
۱	آموزشی گروه رسالت هدف و رسالت	وجود رسالت و اهداف مدون	۱	۰/۵۸۸
۲		مشارکت دست‌اندرکاران در تدوین اهداف	۱	۰/۶۱۲
۳		رعایت قواعد هدف‌نویسی و طبقه‌بندی (دانش، مهارت و نگرش)	۱	۰/۶۶۷
۴	مدیریت و سازماندهی	شفافیت و اجرای آیین‌نامه‌های داخلی	۱	۰/۴۹۹
۵		وجود سازوکارهای مشخص برای تعیین بودجه و نحوه مصرف آن	۱	۰/۴۸۲
۶		وجود برنامه‌های تشویق و توبیخ	۱	۰/۷۰۹
۷	برنامه آموزشی	اجرای صحیح برنامه‌های آموزشی (راند آموزشی، کنفرانسها، گزارش صبحگاهی و ...)	۱	۰/۵۴۷
۸		تناسب روشهای تدریس و استفاده از طرح درس	۱	۰/۶۵۹
۹		تناسب محتوای برنامه آموزشی با اهداف	۱	۰/۶۹۶
۱۰	اعضای هیئت علمی	تناسب تعداد، ترکیب و توزیع اعضای هیئت علمی در دانشکده‌ها	۱	۰/۶۳۳
۱۱		نظارت و اخذ بازخورد از توانمندیهای آموزشی هیئت علمی	۱	۰/۷۲۹
۱۲		میزان رضایت هیئت علمی از امکانات رفاهی و خدمات	۱	۰/۵۳۱

ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی.../ ۹۹

۰/۶۲۵	۱	ترکیب و توزیع دانشجویان (سن، جنس، بومی بودن)	دانشجویان	۱۳
۰/۵۱۳	۱	ارتباط دانشجویان با اعضای هیئت علمی و مدیر گروه		۱۴
۰/۶۴۸	۱	مشارکت دانشجویان در برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی		۱۵
۰/۶۹۱	۱	فرآینبی پیشرفت و افت تحصیلی دانشجویان در مقاطع مختلف		۱۶
۰/۵۳۹	۱	آگاهی دانشجویان از حقوق و وظایف خود		۱۷
۰/۷۱۹	۱	فعالیت‌های پژوهشی دانشجو		۱۸
۰/۶۷۳	۱	کیفیت، تعداد و تنوع فضاهای آموزشی (کلاسها، آزمایشگاهها و ...)	امکانات و منابع آموزشی	۱۹
۰/۶۹۴	۱	وجود تجهیزات اطلاع‌رسانی رایانه‌ای		۲۰
۰/۶۱۸	۱	وجود و میزان استفاده از وسایل کمک آموزشی و تناسب آنها با نیازها		۲۱
۰/۶۶۲	۱	وجود برنامه و خط مشی برای تأمین و بهینه‌سازی منابع آموزشی		۲۲
۰/۵۷۳	۱	میزان آثار و فعالیت‌های فردی هیئت علمی (تألیف، ترجمه، مقاله، راهنمایی/مشاوره پایان‌نامه‌های مقاطع تکمیلی، ...)	پژوهش	۲۳
۰/۵۹۲	۱	وجود خط مشی و برنامه‌های مشخص برای پژوهش		۲۴
۰/۴۷۶	۱	میزان سمینارها و همایش‌های برگزار شده در دانشگاه و مراکز وابسته		۲۵
۰/۴۲۴	۱	وجود امکانات پژوهشی (بودجه مناسب، تجهیزات کاربردی و ...)		۲۶

۰/۷۰۱	۱	تأثیر فعالیتهای نظامی، فرهنگی، علمی در نتایج سنجش دانشجویان	تبیین و ارزشیابی	۲۷
۰/۵۷۹	۱	نحوه ادامه تحصیل دانش‌آموختگان	دانش‌آموختگان	۲۸
۰/۶۶۸	۱	میزان استفاده از دانش‌آموختگان در گروه‌های آموزشی		۲۹
۰/۶۴۲	۱	وجود اسناد راهبردی مبسوط و مدون	آموزش مهارت رهبری	۳۰
۰/۶۹۸	۱	داشتن مرکز آموزش اخلاقیات نظامی		۳۱
۰/۵۶۳	۱	وجود دپارتمان تاکتیکی تیپ دانشجویان نظامی		۳۲
۰/۵۸۸	۱	آموزش علم نظامی‌گری با داشتن برنامه مدون آموزشی		۳۳
۰/۶۱۲	۱	وجود برنامه‌های نظامی مدون و اجباری تابستانی		۳۴
۰/۶۶۷	۱	برگزاری دوره نظارت و سرپرستی تخصصی افسری		۳۵
۰/۴۹۹	۱	داشتن برنامه مدون ورزشی	جسمانی آمادگی	۳۶

با توجه به جدول فوق، مقادیر اشتراکات همه گویه‌ها بالاتر از ۰/۴ قرار دارد که تحلیلی بر مناسب بودن داده‌ها و تحلیل عاملی می‌باشد.

پس از انجام تحلیل عاملی و اجرای شیوه چرخش واریماکس برای ساده‌سازی مولفه‌ها، مشخص شد که بهترین راه‌حل عاملی دارای ۱۱ عامل است. لذا از مجموع گویه‌ها، ۱۱ عامل به عنوان عامل‌های اصلی شناسایی شدند. مضاف بر اینکه مقادیر چرخش یافته بر اثر ۱۹ تکرار حاصل شد و پس از این تعداد تکرار همگرایی در چرخش واریماکس حاصل گردید. عوامل یازده‌گانه مذکور با توجه به ادبیات موضوع نام‌گذاری گردید که شرح آنها در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: مولفه‌های اصلی شناسایی شده کیفیت در آموزش عالی نظامی و شماره گویه‌های مربوطه

ردیف	مولفه‌های اصلی (حوزه‌ها)	گویه‌ها
۱	هدف و رسالت آموزشی گروه	۳-۱
۲	مدیریت و سازماندهی	۶-۴
۳	برنامه آموزشی	۹-۷
۴	اعضای هیأت علمی	۱۲-۱۰
۵	دانشجویان	۱۸-۱۳
۶	امکانات و منابع آموزشی	۲۲-۱۹
۷	پژوهش	۲۶-۲۳
۸	سنجش و ارزشیابی	۲۷
۹	دانش‌آموختگان	۲۹ و ۲۸
۱۰	آموزش مهارت رهبری	۳۵-۳۰
۱۱	آمادگی جسمانی	۳۶

در این مرحله، جهت استخراج ابعاد کیفیت در آموزش عالی نظامی، مولفه‌های اصلی شناسایی شده یازده‌گانه در مرحله اول را در معرض تحلیل مولفه اصلی قرار می‌دهیم. پس از انجام تحلیل عاملی و اجرای شیوه چرخش واریماکس، مشخص شد که بهترین راه‌حل عاملی دارای ۲ عامل است. نتایج ساختار عاملی چرخش واریماکس در جدول ۴ نشان داده شده است که این مقادیر چرخش یافته بر اثر ۶ تکرار حاصل شده و پس از این تعداد تکرار، در چرخش واریماکس همگرایی حاصل شده است.

جدول ۴: ابعاد کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی، بار عاملی مولفه‌ها و درصد واریانس تبیین شده هر بُعد

عوامل (ابعاد)	مولفه‌ها (حوزه‌ها)	بار عاملی	درصد واریانس
عامل یک	هدف و رسالت آموزشی گروه	۰/۷۳۲	۳۲/۶۷
	مدیریت و سازماندهی	۰/۷۹۶	
	برنامه آموزشی	۰/۶۸۳	
	اعضای هیأت علمی	۰/۷۱۴	
	دانشجویان	۰/۸۰۹	
	امکانات و منابع آموزشی	۰/۶۹۲	
	پژوهش	۰/۷۵۱	
	سنجش و ارزشیابی	۰/۶۴۴	
	دانش‌آموختگان	۰/۶۷۸	
عامل دو	آموزش مهارت رهبری	۰/۷۶۳	۲۹/۵۶
	آمادگی جسمانی	۰/۶۹۰	

با انجام تحلیل عاملی روی ۱۱ مولفه (حوزه) شناسایی شده، ۲ عامل به عنوان ابعاد کیفیت در آموزش عالی نظامی شناسایی و با توجه به ادبیات موضوع نامگذاری شدند که شرح آنها در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵: ابعاد شناسایی شده برای کیفیت در آموزش عالی نظامی و مولفه‌های بارشده بر آنها

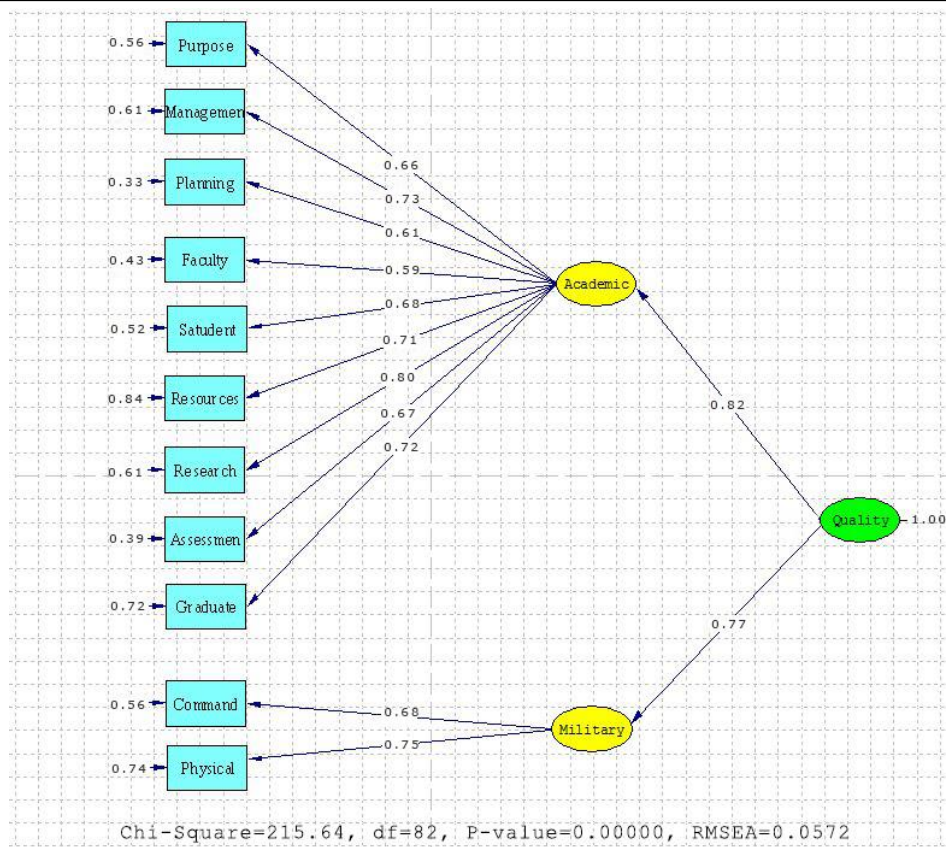
ابعاد کیفیت در آموزش عالی نظامی	مولفه‌ها (حوزه‌ها) کیفیت
بُعد آکادمیک	هدف و رسالت آموزشی گروه
	مدیریت و سازماندهی
	برنامه آموزشی
	اعضای هیأت علمی
	دانشجویان
	امکانات و منابع آموزشی
	پژوهش
	سنجش و ارزشیابی
	دانش‌آموختگان
	آموزش مهارت رهبری
بُعد نظامی	آمادگی جسمانی

تحلیل عاملی مرتبه دوم یا تحلیل عاملی مرتبه بالاتر توسعه‌یافته تحلیل عاملی است. این روش بر اساس مدل‌های سلسله‌مراتبی است. در تحلیل عاملی مرتبه دوم، فرض بر آن است که خود متغیرهای پنهان در واریانس مشترک ناشی از یک یا چند عامل مرحله بالاتر سهمیم هستند. به عبارت دیگر در واقع عامل‌های خود عامل‌ها هستند. می‌توان گفت که تحلیل عاملی مرتبه دوم روش بسیار مفیدی برای تحلیل داده‌هاست که قدرت تفسیر بالایی را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد.

در این پژوهش برای کیفیت در نظام آموزش عالی ۱۱ مولفه استخراج شد. این مولفه‌ها در ۲ بُعد که در اصطلاح به آنها عاملهای مرتبه اول گفته می‌شود، طبقه‌بندی شدند که با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی تعداد و ماهیت این عاملها مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین ساختار عاملی مرتبه دوم (برای شناسایی نهایی ابعاد و مولفه‌های کیفیت) از مدل تحلیل عاملی مرتبه دوم استفاده شد. در این پژوهش ۱۱ مولفه در نظر گرفته شده تعریف کننده دو عامل مشترک هستند که این دو عامل به نوبه خود عامل دیگری به نام کیفیت در آموزش عالی نظامی را تعریف می‌کنند که به آن عامل مرتبه دوم گفته می‌شود. لذا کیفیت در آموزش عالی نظامی و دو بُعد آن (آکادمیک و نظامی) متغیرهای پنهان می‌باشند و مولفه‌های شناسایی شده برای هر یک از این ابعاد دوگانه، متغیرهای آشکار آن ابعاد به شمار می‌روند.

شکل ۲ مدل تحلیلی عاملی مرتبه دوم برای کیفیت در آموزش عالی نظامی را در حالت تخمین استاندارد نشان می‌دهد. کلیه متغیرهای این مدل به دو دسته پنهان و آشکار تبدیل می‌شوند. مدل در حالت تخمین استاندارد نشان‌دهنده میزان همبستگی و ضرایب رگرسیونی متغیرهاست.

همان‌طور که در این شکل مشخص است بُعد آکادمیک با بار عاملی $0/82$ بیشترین سهم و بُعد نظامی با بار عاملی $0/77$ کمترین سهم را در اندازه‌گیری کیفیت در آموزش عالی نظامی دارا می‌باشند. در بین مولفه‌های بعد آکادمیک بیشترین بار عاملی مربوط به پژوهش ($0/80$) و کمترین بار عاملی مربوط به اعضای هیأت علمی ($0/59$) می‌باشد. در بین مولفه‌های بعد نظامی بیشترین بار عاملی مربوط به آمادگی جسمانی ($0/75$) و کمترین بار عاملی مربوط به آموزش مهارت رهبری ($0/68$) می‌باشد.

شکل ۲: مدل کلی کیفیت در آموزش عالی نظامی در حالت برآورد استاندارد

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

هدف از انجام این پژوهش شناسایی ابعاد و مولفه‌های کیفیت در نظام آموزش عالی نهادی بود و اهمیت این هدف را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که در دوران حاضر نقش نیروی هوایی به عنوان نیروی راهبردی، هم در زمان جنگ و هم در زمان صلح اهمیت ویژه‌ای دارد. ابعاد و مولفه‌های شناسایی شده در این پژوهش با دربرگرفتن دو بُعد اصلی با عناوین آکادمیک و نظامی، تمامی حوزه‌های کیفیت در آموزش عالی نظامی شامل حوزه هدف و رسالت آموزشی گروه، حوزه مدیریت و سازماندهی، حوزه برنامه آموزشی، حوزه اعضای هیأت علمی، حوزه دانشجویان، حوزه امکانات و منابع آموزشی، حوزه پژوهش، حوزه سنجش و ارزشیابی، حوزه

دانش‌آموختگان، حوزه آموزش مهارت رهبری و نهایتاً حوزه آمادگی جسمانی پوشش می‌دهد که البته هر یک از این حوزه‌ها متشکل از شاخصها/مولفه‌های چندگانه‌ای برای تفسیر و سنجش آن می‌باشد. در کل بُعد آکادمیک به مباحث تحصیلی و دانشگاهی آموزش عالی نظامی می‌پردازد و بُعد نظامی، مبانی تربیتی در وجوه مهارتی، جسمانی و شخصیتی را مدنظر قرار می‌دهد.

نتایج حاکی از نارضایتی شرکت‌کنندگان از وضع موجود کیفیت در دانشگاه مورد مطالعه بود؛ مضاف بر اینکه حوزه‌های مختص کیفیت در آموزش عالی نظامی شامل آموزش مهارت رهبری و آمادگی جسمانی با اقبال چشمگیری مواجه شد. در این حوزه‌ها مواردی همچون آموزش علم نظامی‌گری با داشتن برنامه مدون آموزشی، رویکرد علمی به نظامی‌گری را مطرح می‌کند که توجه به آن در دنیای امروزی بسیار حائز اهمیت است. این مورد با مولفه تدوین برنامه ارزیابی راهبردی توسعه شخصیت تکمیل می‌شود و نشانگر این موضوع است که در آموزش عالی نظامی نه تنها مبانی شخصیتی را می‌بایست آموزش و پرورش دهیم بلکه ارزیابی آنها را نیز بایستی در دستور کار قرار داده تا بتوان به نتیجه مفید و موثر رسید.

نتیجه دیگری که با انجام این مطالعه در نظام آموزش عالی نظامی به دست آمد اهمیت آمادگی جسمانی در این نظام بود؛ این اهمیت به اندازه‌ای بود که در ابتدای کار و پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای، خود به تنهایی بصورت یک بُعد جداگانه مدنظر قرار گرفته بود. مواردی همچون تدوین دوره ورزشی عمومی و تحرک نظامی و تدوین برنامه جامع تعالی جسمانی از ارکان این حوزه هستند که با دوره اجباری تناسب اندام و شنا علاوه‌بر دوره اجباری مهارت‌های رزمی و نجات خدمه تغنیع گردیده‌است؛

در بُعد آکادمیک نتایج حاصله علاوه بر تأیید مضامین موجود در حوزه‌های ذکر شده در زیرمجموعه این بُعد، بر اهمیت موارد نابی همچون نظارت و مدیریت کالج‌های نظامی فنی حرفه‌ای، تفکیک و ارج نهادن بر مدیریت نظامی در کنار مدیریت آکادمیک، حرکت به سمت رشته‌ها و گرایش‌های سایبری و راهبردی در برنامه درسی، تمرکز برنامه درسی بر تغییر نگرش تا کسب دانش، تشکیل باشگاه‌های تخصصی در کنار کلاس‌های سنتی جهت اجرای آموزش‌ها و رقابت در راستای ارتقای مهارت‌های تخصصی نظامی و نیز شایستگی‌های رهبری، اولویت‌دهی به پرسنل نه‌اجا برای جذب اعضای هیأت علمی، تبیین و تنظیم هیأت علمی دوگانه آکادمیک و نظامی، جذب دانشجویان نظامی بین‌المللی، وجود تمرکز و تحرک جهت استفاده از تکنیک‌های

نوبین یاددهی از قبیل بازی‌های تصمیم‌گیری تاکتیکی، انجام تحقیقات در حوزه‌های پژوهشی نظامی/دفاعی، تأثیر فعالیتهای نظامی، فرهنگی، علمی در نتایج سنجش دانشجویان اشاره می‌کند که تاکنون در آموزش عالی نه‌اجا مغفول مانده بود و یافته‌های نهایی پژوهش، اهمیت تعیین و برنامه‌ریزی مدون جهت بهره‌برداری از این شاخص‌ها را بیان می‌دارد.

نوآوری این تحقیق بیش از هر چیز معطوف بر استخراج مولفه‌های نوبین و کاربردی در حوزه آموزش عالی نظامی است؛ درحالی‌که اکثر تحقیقات در این حوزه متمرکز بر عناوین کلیشه‌ای و قدیمی همچون ویژگیهای اعضای هیئت علمی و رویکردهای آموزشی است، این مطالعه با پرداختن به بُعد تربیت رهبری و مولفه‌های مرتبط با شخصیت‌سازی در آموزش عالی نظامی و همچنین برجسته ساختن نقش آمادگی جسمانی بعنوان عنصری اثرگذار در این حوزه، الگویی کاربردی در تربیت فراگیرانی کارآمد در آموزش عالی نظامی ترسیم می‌کند.

پیشنهادات اجرایی بر اساس نظر خبرگان و یافته‌های پژوهش در بخش کیفی ارائه می‌گردد که با توجه به شناسایی ابعاد و مولفه‌های کیفیت در نظام آموزش عالی نظامی ارائه شده‌اند و در حقیقت سازوکارهای اجرایی در راستای ارتقای کیفی این نظام می‌باشند که از آن جمله می‌توان به مواردی همچون: تدوین برنامه جامع سلامت و حفظ آمادگی جسمانی برای تمام طول عمر، جذب صحیح و شایسته اساتید، کارکنان و دانشجویان، برگزاری دوره‌های برون مرزی، تمرکز بر مهارت‌آموزی در کنار کسب دانش، تدوین برنامه‌های تعالی شخصیت دانشجویان، تدوین اسناد راهبردی و بلندمدت برای ارتقای کیفیت، اعمال فاکتورهای رایج کیفیت در آموزش عالی و اعمال ارزیابی‌های درونی و بیرونی، تمرکز بر پرورش مهارت‌های رهبری و توسعه فعالیتهای پژوهشی راهبردی اشاره نمود.

فهرست منابع

تقی‌پور، م. عباسی، ع. نعیمی، ۱. (۱۳۹۵). ارزیابی کیفیت خدمات آموزشی در نظام آموزش عالی کشاورزی با استفاده از مدل کیفیت خدمات آموزشی (سروکوال). فصلنامه نامه آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال نهم، شماره سی و ششم، صص ۷۳-۹۵.

حیدری، نسرین. نادری، نادر. رضایی، ب. خشمین، محمدمهدی. (۱۳۹۵). ارزیابی کیفیت خدمات آموزشی تحصیلات تکمیلی بر اساس مدل سروکوال از دیدگاه دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه،

فصلنامه نامه آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال نهم، شماره سی و پنجم، صص ۷-۲۶.

رحمانی، ر. فتحی واجارگاه، ک. (۱۳۸۷). ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی. نشریه علمی پژوهشی راهبردهای آموزش مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، سال اول، شماره اول، صص ۲۸-۳۹.

قنبری، ع. فرج‌اللهی، م. اسماعیلی، ز. سرمدی، م. (۱۳۹۶). طراحی الگوی کیفیت یادگیری بر مبنای نظریه ارتباط‌گرایی زیمنس در دانشگاه‌های مجری آموزش از راه دور. دومانهنامه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه پیام نور تهران جنوب، سال دهم، شماره اول، صص ۱۳-۵۱.

موسوی، ع. موسوی، س. (۱۳۹۵). شناسایی و تبیین شایستگی‌های نظام آموزش عالی بخش دفاع. فصلنامه مدیریت نظامی، دانشگاه افسری امام علی (ع)، سال شانزدهم، شماره سوم، صص ۱۲۹-۱۵۱.

Atkinson, C. (۲۰۱۴) *Military Soft Power: Public Diplomacy through Military Educational Exchanges*. US: Rowman & Littlefield.

Babos, A. (۲۰۱۰). *Quality Management in Military Higher Education*. Land Forces Academy Review. Issue ۳, Vol. ۱۵.

Badea, D. and I. Dumitru. (۲۰۱۵). Designing a modern laboratory for urban combat training (L²UCT). A project management methodology based approach. *Journal of Defense Resources Management (JoDRM)*. Issue ۱, Vol. ۷.

Biggs, J. (۱۹۹۳). What do inventories of students' learning processes really measure? A theoretical review and clarification. *British journal of educational psychology*. Issue ۱, Vol. ۶۳.

Bumbuc, S. and D.S. Constantin. (۲۰۱۴). The Educational Impact of the organizational Change in the Land Forces Academy. *Land Forces Academy Review*, Issue ۴, Vol. ۱۶.

Gibbs, G. (۲۰۱۰). *Dimensions of quality*. UK: Higher Education Academy York.

Gómez, M., et al. (۲۰۱۶). Assessment of quality indicators in Spanish higher military education. in *SHS Web of Conferences*. EDP Sciences.

Hoyle, D. (۲۰۰۶). *Quality management essentials*. UK: Routledge.

Jongbloed, B. and H. Vossensteyn (۲۰۰۱). Keeping up performances: An international survey of performance-based funding in higher education. *Journal of Higher Education Policy and Management*. Issue ۲, Vol. ۲۳.

Mabić, M. (۲۰۱۴). Quality in Higher Education which Dimensions Can Be Identified from the Responses of Students of Economics. *International Conference: Interdisciplinary Management Research*

Masland, J., L. Radway. (۲۰۱۵). *Soldiers and scholars: Military education and national policy*. USA: Princeton University Press.

Peden, W. (۲۰۱۶). *Association of American Colleges and Universities Report*. Vol. ۱۵.

- Preston, R.A., (۱۹۸۰). Perspectives in the history of military education and professionalism. United States Air Force Academy.
- Pucciarelli, F. and A. Kaplan. (۲۰۱۶). Competition and Strategy in Higher Education: Managing complexity and uncertainty. *Business Horizons*, Issue ۳, Vol. ۵۹.
- Ratiu, A. and G. V. Radu. (۲۰۱۱). Theoretical and Methodological Elements for a New Theory of Forces'training. *Scientific Bulletin-Nicolae Balcescu Land Forces Academy*, Issue ۲, Vol. ۱۶.
- Stanciu, S. and V. Banciu. (۲۰۱۲). Quality of higher education in Romania: are graduates prepared for the labour market? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. Vol. ۶۹.
- Vasilescu, C., F. Grosaru, and I. Roceanu (۲۰۱۰). Advanced Distributed Learning (Adl) Past, Present And Future in The Regional Department of Defense Resources Management Studies Educational Endeavor. *Journal of Defense Resources Management (JoDRM)*. Issue ۰۱.